

MÁRTON BÉLA

A Zudor család gazdasági hatása Szováta-Szakadát

Kulcsszavak: *Zudor család; Szakadát; Zudor síremlék*

Szakadátban az Ozsváth (Iszujkai) csorgóval majdnem szemben balra út tér ki, amely áthalad a Szakadát pataka és a Mátyus patak fölött. Ez a határút átvezet a kb. 150-200 méter átmérőjű vegyes erdőn és az emelkedőn fölvezet a Zudor tanyára. A tanyai udvarházat Zudor Árpád középirtokos építette 1910 táján. Telekkönyv igazolja, hogy a terjedelmes fennsík a gróf Toldalaghy Lászlóé volt, tőle vett meg néhány száz katasztrális holdat Zudor Árpád, ő Marosvásárhelyről költözött a tanyára a XX. század elején. A birtokos család máig tartó nyomokat hagyott a szakadati lakosság szemléletében és gazdasági életében. Vegyük számba a ránk maradt emlékeket!

Írásbeli emlék alig maradt Zudorékról. Ez indokolja azt, hogy a legtöbb adatot olyan egyénektől, családotól jegyeztem le, akik kapcsolatban álltak velük, baráti viszonyban voltak, gyakran látogatták egymást. Albert Sámuel (1916-1996) szakadati gazdától 1995-ben jegyeztem le a Zudorékról szóló emlékeket. Az ő szülei (lásd a jegyzetekben) Szakadátban, a református templom szomszédságában laktak (Hosszú utca 577 sz.). Barátság fűzte őket Zudor Árpádhoz, az első feleségéhez: Pál Juliánához (1851-1910) majd később a második feleségéhez Várad Karolinához (1878-1964). Adatközlőm elmondta, hogy az a tanya és a környéke az övéké volt. Kezdetben 300 kat. holdnál több, később a birtok egyre zsugorodott, valamennyi 1964-ig megmaradt.¹ A szováti városi tanácsnál kerestem a telekkönyvi adatokat, de csak annyit tudtam meg, hogy 1937-ben 3,42 ha erdő szerepelt a Zudor Árpád nevében. (M.B.)

Albert Sámuel arra emlékezett, hogy Zudor jóval korábban meghalt, mint a második felesége (Várad Karolina). Úgy tudta, hogy Zudor Árpád és Várad Karolina mindketten reformátusok voltak. A második feleségét Sóváradról hozta, aki Várad János mintagazdának volt a leánya. Adatközlőm határozottan emlékezett arra, hogy Zudor Árpád földbirtokos vadászott is, a tanyája közelében a mogyorót szedő gyermekeket vaktölténnyel riogatta. Emlékeiből felidézte azokat a képeket, amikor a házuk előtt az úton haladt el lovas fogatával, a kétkerekű bricskával/

sarétával, azzal járt a barátaihoz, az ügyfeleihez és a szovátaai üzletekbe. Úgy emlékszik, hogy a birtoka nagy részét a májaiaktól vette.² Sem az első, sem a második feleségétől nem született gyermeke.

A legtöbb adatot a ma is (2010. július) élő, 1927-ben született Csíki (sz. Albert) Irmától jegyeztem le több részletben, legutoljára 2009. június 1-én. Ő édes-testvér volt Albert Sámuellel, a szülői házban többször is látta Váradi Karolinát (1878-1964). Elmondta, hogy Zudor a második feleségének haszonélvezetben meghagyta a tanya körüli kertet és 2-3 darab szántóföldet.

Zudor úr ültette a tanyához vezető út két szélére azt a két fenyősort, amely az 1910-es évektől 1995-ig szépé, hagyományossá tette azt az erdős kistájat.³ A két fenyősort én is (M. B.) több ízben láttam, közöttük gyönyörködve gyalogoltam föl a fennsíkra. Csíki Irma több ízben látta a tanyára vezető út szélén a tölgyfagádos kutat, melyet Zudor Árpád készített. Az udvarház képe úgy maradt meg emlékei között, hogy szép *“úrilak volt pompás berendezéssel”*. A zöldséges kertjük mellett nagy terjedelmű gyümölcsös díszelgett több tucat alma-, szilva-, körte- és diófavál.

Az 1910-es években telepített gyümölcsös munkálataiba bevont szakadátai férfiakat. Velük ásatta meg egyenként a fiatal gyümölcsfáknak a 80x80x80 cm-es gödröt. Velük hordatott erdei humusztalajt az ültetés-talajjavítás céljaira. Feljegyzések hiányában csak sejtethetjük, hogy a szakszerű ültetés irányítására Szovátaról vagy távolabbról hozott gyümölcskertészt. Arra viszont Csíki Irma emlékszik, hogy Zudorék tavasztól ősziig szakadátai napszamosokat foglalkoztattak a zöldséges kertben, szántóföldeken és az állatgondozásban. Ezáltal Szakadát népe új mezőgazdasági ismeretekkel gazdagodott, ezeket később hasznosította saját háztartásában. A szép úrilak mellett külön állt a pásztorház, ebben volt a kocsisok és a szolgák szálláshelye.

A II. világháború előtt áprilistól az őszi betakarítások végéig szinte folyamatosan kínáltak a szakadátai napszamosoknak munkát. Csíki Irma elmondta, hogy a szakadátaiak szerették Zudornét (Váradi Karolinát), mert a munka közben és utána pompásan ellátta őket jóízű ételekkel.⁴

Azt is tudja, hogy a második felesége anyagiakkal támogatta a szakadátai református egyházat.⁵

Zudorné Váradi Karolinát betegeskedése idején (kb. 1955-1964),⁶ öreg korában a szakadátai Csont Ágnes gondozta, aki Adorján János erdész mellett lakott.⁷ Ugyancsak adatokat jegyeztem le a ma is élő (2010. július) Gál Ferenc (sz. 1929) szovátaai vasúti szakembertől (letette a “Cantonier de grad I. és II.” szakvizsgát). Ő legénykorában a Vágó patak melletti őrházban lakott az édesanyjával együtt. Az édesanyja jó barátságban volt Zudorné Váradi Karolinával, kölcsönösen látogatták egymást. Zudornénak meglehetősen sok könyve volt, az “intelligenciához” tartozott. 1948-as államosításkor a Zudor-kertet, a gazdasági épületeket a szovátaai

Fürdőigazgatóság kezdte használni, oda disznóhizlaldát létesített.⁸ Zudorné ekkor még a hajdani udvarház egy részében lakott. A disznóhizlalda műveletlen állatgondozói sokszor bosszantották, megalázták.⁹

Máig megmaradt Zudor emlékek

1963 őszétől tanárként dolgoztam Szováta-Szakadátón. A Zudor-tanyát gyakran emlegették az iskolások és a felnőttek. Személyesen is kimentem több alkalomkor a tanyához. Meggyőződtem róla, hogy az épületben folyamatosan laktak. 2010. június 20-án kimentem a tanyára, hogy lejegyezzem a Zudor-síremlék méreteit, állapotát és feliratát. A mostani lakója: Plugor Ferenc nyugdíjas és felesége Pop Ecaterina készséggel megmutatta a bokrokkal benőtt, beárnyékolts síremléket. Plugorné azt is tudja (a síremlék tartóssága is bizonyítja), hogy Zudor már életében (kiemelkedő anyagi háttérével) elkészíttette az első felesége és a saját részére tervezett síremléket. Ennek felirata jól olvasható a következőképpen:

ITT NYUGSZIK
LOSÁDI
ZUDOR ÁRPÁD
1853-1933
NEJE
PÁL JULIÁNNA
ÉS a MÁSODIK NEJE
VÁRADI KAROLINA
1878-1964

A második feleségére vonatkozó felirat más színű, fehér márványlapból készült, utólag építették be (M. B. megfigyelése). A síremlék befejezése óta (1932) eltelt 78 év; olyan jó minőségű kőmunkát végeztetett Zudor, hogy most, 2010-ben is jó állapotban van minden része.

Az emlék fejrészénél függőleges állású oszlop második több egységből megszerkesztve, összeépítve: Az alapja 100x80x50 cm, a kereszt "zsámolya" terméskőből van mívesen kidolgozva, mérete 46x40x25 cm. Ezek tetejére ráerősítették a terméskőből faragott keresztet 120x60x13 cm mérettel. A keretes sírhant adatait a jegyzetekben rögzítem.¹⁰ A teljes síremléket míves kidolgozású, tartós vaskerítés övezi. Adataikat a jegyzetek sorában rögzítem.¹¹

Záró soraimban felsorolom azokat a gazdasági-társadalmi hatásokat, amelyekkel szélesítették Szováta- Szakadát lakóinak ismeretkörét:

-Gyümölcsös telepítésével pozitívan hatottak környezetük gazdasági szemléletére.

-Udvarházuk felépítésével példát szolgáltattak a fejlettebb lakáskultúra megho-

nosításában.

- A Zudor-család 300 kat. holddal erősítette Mája református egyházát.
- 1920-30 között újszerű járműveket láthattak birtokán a szakadátiaiak.
- Tucatnyi helyi lakosnak munkát és kerestet biztosítottak.
- Két kiváló kőfaragó sokhónapos foglalkoztatásával láthatták a szovátaiak és a szakadátiaiak, miként lehet az idomtalan helyi- és havasi kövekből jól használható építőkövet formálni.

Jegyzetek:

1. Csiki (született Albert) Irma (1927. V. 16.) Szováta, Eminescu megyed N3/5.
2. Albert Sámuel (szül. 1916-1996, Szováta, Hosszú u. 48.) szóbeli közlése.
3. Albert Sámuel (Hosszú u. 48) szóbeli közlése.
4. Csiki Irma szóbeli közlése.
5. Csiki Irma szóbeli közlése, 2009. VII. 1.
6. Csiki Irma szóbeli közlése, 2009. VII. 1.
7. Csiki Irma szóbeli közlése, 2009. VII. 1.
8. Gál Ferenc, Szováta, Főút nr. 225 (született: 1929. III. hó) szóbeli közlése.
9. Csiki Irma szóbeli közlése, 2009. VII. 1.
10. Terméskőből faragott alap: 100x80x50 cm, a fölötte lévő egység mérete: 130x70x60 cm, a főkeresztet tartó szármoly méretei: 25x40x46 cm (Az első felesége kérésére faragtatta). Összmagasság: meghaladja a 350 centit.
11. Sikó síremlék: ITT NYUGSZIK SIKÓ ALBERT : 1913-1975 ÉS NEJE ANTAL GIZELLA: 1919-2000 BÉKE PORAIKRA
Ozsváth Irén, szomszéd (született: 1933) vallomása szerint (2010. VII. 1.) Sikó Albert megvette az udvarház egy részét és a kertet, azért van ide temetve. A leányuk, Gizella 2000-ig élt. (lejegyezte M. B.).
Antal síremlék: ITT NYUGSZANAK ANTAL LAJOS: 1895-1971 és neje GRILL JULIÁNNA: 1897-1979 - BÉKE PORAIKRA

